

OCTAVIAN ILIESCU

(22.08.1919 – 24.10.2009)

Ca în atâtea cazuri, timpul nu a mai avut răbdare și ne dejoacă socotelile sau dorințele. Textul acesta fusese pregătit pentru a marca cea de a 90-a aniversare a lui Octavian Iliescu, patriarhul numismaticii românești. În dimineața zilei de 24 iunie viața acestuia s-a întrerupt, pe neașteptate, cu mai puțin de două luni înainte de a fi împlinit cei 90 de ani, pe care ne pregăteam să-i celebrăm.

În genere, nu este ușor să aduni în câteva mii de cuvinte o viața de om așa cum a fost, cu atât mai puțin viața unui om care a avut nu doar privilegiul de a trăi aproape un secol, dar a avut și o existență complexă, marcată de o activitate creatoare extraordinar de diversă în domeniul istoriografiei. Viața lui Octavian Iliescu a traversat părți din două veacuri, situate la cumpăna a două milenii. Ea s-a derulat pe fundalul uneia dintre cele mai complexe și agitate perioade din istoria noastră și a lumii.

Octavian Iliescu s-a născut la un an după terminarea oficială a Primului Război Mondial, dar într-o vreme când pacea nu era definitivă, armata română fiind încă mobilizată contra Ungariei Sovietelor, la Budapesta. A văzut lumina zilei într-o Românie devastată de război, dar întregită și plină de speranțe, după realizarea idealului național. Și-a trăit copilăria și tinerețea sub trei regi și trei dictaturi, despărțite de un pustiitor al Doilea Război Mondial. A fost martorul creșterii și descreșterii României Mari, asistând la dezmembrarea și prăbușirea ei în cursul fatidicei veri a anului 1940. A participat la cel de al Doilea Război Mondial, trăind și drama înfrângerii și ocupației țării de către sovietici, urmată de instalarea pentru mai bine de cinci decenii a comunismului.

Și-a trăit anii maturității sub dictatura comunistă, nu numai ca un subiect pasiv al evenimentelor, ci fiind el însuși afectat „pe viu” de efectele stalinismului și, apoi, de cele ale dezghețului naționalist, care i-au urmat, în anii 1960–1970. A traversat întreaga epocă a domniei lui Nicolae Ceaușescu, cu iluziile ei inițiale dar și cu marile umilințe de toate felurile, care i-au urmat. Nu s-a înscris în Partidul Comunist Român, deși i s-au făcut oferte.

A apucat să vadă și prăbușirea sistemului comunist, în decembrie 1989. La senectute, a re trăit încă o dată marile speranțe de revenire la normalitatea istoriei și de reconectare a țării la tradițiile democrației antebelice și a împărtășit dezamăgirea majorității cetățenilor față de schimbările lente și contradictorii din societatea noastră, produse din anii 1990 până azi. Fără a deveni în mod formal membru al vreunui partid, la începutul lui '90, Octavian Iliescu s-a implicat în dezbaterile furtunoase privind viitorul politic al României post-comuniste, colaborând, cu numeroase articole apărute, la ziarul *Cotidianul*.

Octavian Iliescu s-a născut în ziua de 22 august 1919, la Craiova, în familia unui magistrat. A fost primul născut din cei trei copii ai familiei, fiind urmat apoi de o soră și un frate. Tatăl său, Octavian Iliescu, era nu numai un om dedicat idealului justiției, dar și unul interesat de dezbaterile de idei privind mai buna și dreapta organizare socială a lumii, problemă care îi frământa pe mulți intelectuali de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Educația primită în familie, deschiderea enciclopedică și spiritul

tolerant vor marca întreaga viață și formație profesională a copilului și, ulterior, a maturului Octavian, alintat de cei apropiați cu numele de *Octav*.

Studiile primare, secundare și liceale le-a urmat la Balș și Craiova, unde a absolvit cu rezultate excelente Colegiu Național „Carol I”. Acest liceu era, înainte de cel de al Doilea Război Mondial, nu numai cel mai prestigios locaș de învățătură al Olteniei, dar și una dintre școlile de elită ale României acelor vremuri. În 1938, s-a înscris la Facultatea de Drept a Universității din București, pe care a absolvit-o în 1942. Odată terminată facultatea, a fost mobilizat vreme de doi ani, până în toamna anului 1944, urmând cursurile școlii de ofițeri de rezervă și apoi efectuând serviciul în diverse unități militare din țară.

După reinserarea sa în viața civilă, Octavian Iliescu a decis să urmeze o carieră de jurist, în cadrul Baroului de Ilfov și București. Aceasta a fost însă una foarte scurtă, fiind rapid curmată de politica de cadre a Partidului Comunist Român. Conform practicilor vremii, în 1950 a fost îndepărtat din Barou, sub pretextul „comprimării” numărului excedentar de juriști, deveniți inutili într-un regim bazat pe încălcarea fățișă a oricărei legi, norme sau reguli scrise sau nescrise. În realitate, scoaterea din Barou a lui Octavian Iliescu s-a făcut pentru că nu era membru al Partidului Muncitoresc Român. Din fericire, având în vedere originea sa „nesănătoasă”, nu a fost trimis decât la „munca de jos”. Pentru o vreme a fost dulgher într-o echipă care lucra la întreținerea lacurilor din parcurile capitalei, pentru ca, ulterior, să fie promovat funcționar (tehnician) la Întreprinderea Canal-Apă-Salubritate București. Privat de posibilitatea de a profesa în domeniul juridic, pentru care se pregătise, Octavian Iliescu a fost obligat să-și aleagă o nouă cale în viață, aceea de istoric.

Anul 1951 va reprezenta un moment de cumpănă în viața personală și profesională a lui Octavian Iliescu, el devenind, rând pe rând, colaborator extern, apoi asistent II și, în cele din urmă, cercetător la Institutul de Istorie al Academiei R.P.R. din București (azi Institutul de Istorie „N. Iorga”). Alegerea lui ca membru al colectivului prestigiosului institut nu a fost doar rodul unei întâmplări fericite. Ea se datora faptului că, deja la începutul anilor '50, tânărul Octavian Iliescu era deja cunoscut și recunoscut în lumea istoricilor, datorită articolelor de numismatică antică și medievală românească, publicate în diverse periodice. Era socotit nu numai un bun cunoscător al monetăriei medievale românești, dar și o persoană având temeinice cunoștințe de istorie. La Institutul de Istorie, el va începe o carieră științifică de excepție, care îi va permite valorificarea vastelor sale cunoștințe, nu numai de numismatică, dar și de istorie economică, politică și a ideilor, propulsându-l în fruntea domeniului numismaticii și făcându-l cunoscut și apreciat atât în țară, cât și în străinătate.

Între anii 1953–1954, va fi angajatul Muzeului Băncii de Stat a R.P.R. (după ce muncise timp de un an, fără să fie plătit), iar după desființarea acestuia, la Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei Române (1954–1978), care a absorbit colecțiile și personalul Muzeului Băncii (din care făceau parte și Corneliu Secășeanu și doamna Ileana Băncilă). Aici va colabora, până în 1958, cu academicianul Constantin Moisil, cu care, de altfel, era în contact încă din anii studenției. Octavian Iliescu începuse să frecventeze Cabinetul Numismatic în perioada studenției, beneficiind foarte de timpuriu de importanta bibliotecă științifică a acestei instituții și căpătând acces la colecții. În plus, în anii 1942–1944, ori de câte ori s-a aflat în București, a participat la reuniunile Societății Numismatice Române, susținând adesea comunicări sau luând parte la dezbaterile pe marginea acestora.

Timp de două decenii, între anii 1959–1978, Octavian Iliescu a fost șeful Cabinetului Numismatic al Bibliotecii Academiei Române, contribuind la îmbogățirea, organizarea colecțiilor și la valorificarea științifică și expozițională a excepționalului tezaur numismatic al instituției. Activitatea publicistică intensă, ca și competența și spiritul său deschis și generos l-au făcut cunoscut și apreciat nu numai în rândul arheologilor, istoricilor sau muzeografilor din țară, dar și în rândul cercetătorilor străini. Marii numismați Tommaso Bertelè, David M. Metcalf, Philip Grierson, Cécile Morrisson, Todor Gerasimov, Sergije Dimitrijević, Karel Kastellin, Lajos Huszár, dar și istorici, precum Geo Pistarino sau Michel Balard, ca să-i menționez doar pe câțiva dintre cei care au purtat o îndelungată corespondență cu Octavian Iliescu, schimbând idei și publicații, în ciuda barierelor birocratice ale „Cortinei de Fier” sau suspiciunii viscerale manifestate de regimul comunist față de orice gen de contact cu „străinii”, inclusiv cu cei proveniți din statele „frățești”.

Una din cele mai grele lovituri ale sorții a reprezentat-o momentul când, în aprilie 1978, a fost îndepărtat, împreună cu uriașa colecție numismatică, din Biblioteca Academiei Române. Desființarea Cabinetului Numismatic al Bibliotecii Academiei Române și înlăturarea lui Octavian Iliescu s-au datorat manevrelor oculte ale unor angajați puși în fruntea instituției ca să aplice politica ceaușistă de distrugere a elitelor. Prin ținuta lui profesională și morală impecabilă, prin recunoașterea internă și internațională a

activității sale, Octavian Iliescu devenise un obiectiv care trebuia eliminat din cadrul Bibliotecii Academiei, chiar dacă aceasta s-ar fi făcut cu prețul cedării unei colecții inestimabile, cum era cea a Cabinetului Numismatic. În calitate de martor direct al celor petrecute, trebuie să afirm cu tărie, pentru posteritate, că scoaterea Cabinetului Numismatic și a șefului acestuia din Biblioteca Academiei, nu au fost rezultatul materializării pe plan local al unor decizii venite, inițial, de la C.C. al P.C.R., ci urmarea unor mașinațiuni interne. Am simțit nevoia să fac aceste precizări pentru că, după 1990, aceleași persoane care au fost direct implicate în desființarea Cabinetului Numismatic și îndepărtarea lui Octavian Iliescu, s-au metamorfozat, peste noapte, în arhangheli neprihăniți și victime ale „vechiului regim”, care vituperau cu mânie „monstruoase” abuzuri ale P.C.R. (deși... erau cu toții foști secretari de partid, cu vechi ștate de serviciu).

Ultimii ani ai carierei „instituționale” a lui Octavian Iliescu s-au petrecut la Muzeul Național de Istorie a României, instituție la crearea căreia contribuise în anii 1968–1971. Din păcate, și de aici a trebuit să plece mult prea devreme, fiind pensionat „din oficiu”, în 1982, deși era încă în plină putere creatoare. Și în acest caz, obtuzitatea și micimea de caracter a vremelnicilor conducători ai muzeului se ciocneau de savantul și omul Octavian Iliescu, care-i eclipsa și îi deranja, numai și prin simpla lui existență sau prezență.

În ciuda faptului că devenise pensionar și în pofida problemelor de sănătate, ale sale și soției sale, care vor fi nu puține sau ușoare, Octavian Iliescu a continuat o bogată activitate de cercetare, încununată de apariția a numeroase publicații de mare valoare, care au văzut lumina tiparului între anii 1983 și 2002.

După 1990, a fost reangajat ca cercetător științific la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române, în același loc în care își începuse cariera în urmă cu aproape 40 de ani ... Pentru el, munca la Institutul de Istorie a fost nu numai o mare bucurie, dar și o binemeritată reparație morală pentru umilințele și nedreptăților îndurate după 1978.

Contactul lui Octavian Iliescu cu numismatica a început de timpuriu, de la vârsta de nouă ani, când a pus bazele unei colecții de monede, pe care o va îmbogăți apoi vreme de aproape șapte decenii. Interesul pentru monedele vechi îl va aduce în contact cu numismații craioveni cei mai de seamă din acei ani: dr. Aurel Metzulescu, Constantin S. Nicolaescu-Plopșor, Luigi Gattorno, dar și cu cei mai importanți numismați profesioniști și amatori ai României acelor vremuri: prof. Constantin Moisil, dr. George Severeanu, Corneliu Secășeanu, dr. Heinrich Bursztyn, doamna Mina Paucker, ing. Octavian Luchian, Ilie Țabrea, Irimia Damian. Dintre aceștia, A. Metzulescu, C. S. Nicolaescu-Plopșor i-au fost primii mentori, care i-au influențat decisiv cariera viitoare, iar mai apoi, C. Moisil, căruia, de altfel, îi va succeda la șefia Cabinetului Numismatic, în 1958.

Dr. Metzulescu, pe care domnul Octavian Iliescu mi l-a descris adesea, în cuvinte calde, i-a deschis colecția de monede antice și medievale, iar C. Nicolaescu-Plopșor i-a pus la dispoziție nu numai colecția sa numismatică, dar și pe cea a Muzeului Olteniei. Excentricul boier-arheolog și istoric oltean i-a împrumutat lucrări esențiale de numismatică și istorie, ceea ce l-a ajutat pe adolescentul și tânărul O. Iliescu să treacă acel prag inefabil care-l desparte pe colecționarul amator de numismatul sau istoricul profesionist. Tot Nicolaescu-Plopșor i-a „nășit” și începutul activității de publicistică științifică. Primele încercări științifice ale foarte tânărului Octavian Iliescu au văzut lumina tiparului în paginile revistei *Oltenia* (era în anii 1940–1942, când autorul era încă student).

De la data de 4 decembrie 1938, Octavian Iliescu devine membru al Societății Numismatice Române, în a cărei conducere a și activat vreme de 60 de ani, până în 1998. El a fost nu numai cel mai vârstnic membru al Societății, dar și singurul care i-a fost membru timp de peste șapte decenii ! Și în acest caz, Octavian Iliescu a asigurat continuitatea între generațiile formate în perioada antebelică și cele ridicate în anii de după război, ori membrii cei mai tineri sau foarte tineri ai comunității numismatice din România, afirmați în cursul ultimelor trei decenii. El a fost singurul contemporan în viață care a cunoscut doi dintre membri fondatori ai Societății Numismatice: pe dr. George Severeanu și pe Victor N. Popp, dar și pe Prof. C. Moisil. De asemenea, el a fost singurul membru al SNR care a participat la congresele anuale de numismatică și arheologie, organizate în cursul anilor '30 în diferite orașe ale României Mari (elev de liceu fiind, a luat parte la congresul desfășurat la Craiova, în 1934, pe când avea doar 15 ani). În decembrie 2008, ca semn al recunoașterii unei vieți profesionale de excepție și a dedicației cu care a militat pentru aplicarea statului organizației, Octavian Iliescu a fost proclamat președinte de onoare al Societății Numismatice Române, cinste de care s-au bucurat odinioară Dimitrie A. Sturdza și Emil Condurachi.

După cum mi-a mărturisit-o într-una din convorbirile noastre, fiind încă elev al școlii secundare, a intenționat să scrie ... un dicționar numismatic (idee la care, de altfel, nu va fi renunțat timp de decenii și, care, în final, va vedea lumina tiparului numai după aproape 70 de ani). Primul mic articol de numismatică l-a publicat în 1940, când avea 19 ani. El privea tezaurul de monede romane republicane descoperit la Căpreni (jud. Dolj). De atunci, a publicat 527 de studii, articole, note și recenzii, precum și câteva volume. Lor li se

adaugă un număr de articole pe teme literare, dar și politice, acestea din urmă publicate în *Pământ românesc. Revistă de orientare națională, culturală, socială* (1941), editată de acad. C. Rădulescu-Motru; după 1990, îl găsim pe Octavian Iliescu în *Cotidianul*.

Interesul științific al lui Octavian Iliescu a acoperit întregul spectru al numismaticii, de la cea veche: greacă, daco-getică și celtică, romană, bizantină, medievală românească, balcanică și vest-europeană sau islamică, până la cea modernă și contemporană, precum și arta medaliei, dar și domenii apropiate, cum ar fi cele ale heraldicii, sigilografiei, metrologiei și glipticii sau arheologiei.

Primele sale articole priveau mai ales descoperiri de monede antice, cu precădere cele de denari romani republicani și imperiali. În ciuda abordării și a altor câmpuri ale numismaticii, domeniul monetăriei antice a continuat să-l intereseze până în anul 2007. În acest sens, îi datorăm lui Octavian Iliescu contribuții esențiale privind monetăria arhaică a cetății Istros, metrologia emisiunilor autonome de la Callatis și Tomis, atribuirea unor stateri de tip pseudo-Alexandru al III-lea și pseudo-Lysimachos atelierelor de la Callatis, Histria și Tomis, precum și privitoare la monetăria și daco-getică și dezvoltarea economiei monetarizate în teritoriile locuite de către aceștia. În acest din urmă domeniu amintesc numai importanța istorică a identificării corecte a nominalului singurei emisiuni dacice de aur semnate cu numele Koson, ca fiind *stateri* și nu *aurei*, cum au afirmat-o, vreme îndelungată, savanți străini și români de prestigiu, din secolele XVIII–XX. S-a ocupat cu multă competență de problematica iconografiei monetare a celților răsăriteni și daco-geților.

Tot lui Octavian Iliescu îi datorăm publicarea multiplilor de aur romani și bizantini din colecția Academiei Române, inclusiv a unor tipuri inedite. A adus contribuții esențiale la studiul lingourilor romane de aur din secolele IV–V.

Nu mai puțin importante sunt editările de tezaure antice făcute de Octavian Iliescu (tezaurele de la Dăieni, Mărășești, Rasa, Videle, Hinova, Copăceni, Tulghieș, Mânăstirea, Comana, Crevedia, Murighiol, Mera-Arva, Segarcea, Odobesti, Amăreștii de Jos, Bârca, Căpreni, Dobridor, Moțaței, Vârtopu, Măcin-Suluc). După cunoștințele mele, publicarea în colaborare cu Suzana Dumitriu, a tezaurului monetar de la Hinova, reprezintă prima editare de către cercetătorii români, conformă cu standardele științifice europene (descrierea detaliată, prezentarea tuturor parametrilor tehnici și ilustrarea completă și de calitate a pieselor), a unei descoperiri de monede daco-getice sau celtice dunărene.

Deși are contribuții esențiale privind numismatica antică, Octavian Iliescu poate fi considerat și ca adevăratul întemeietor al cercetărilor privind numismatica bizantină și islamică în România, multe dintre studiile sale, în acest domeniu, fiind fundamentale pentru cercetarea modernă a acestor subiecte citate în marile sinteze occidentale. Cele câteva contribuții publicate până la Octavian Iliescu, în această materie, de către Wilhelm Knechtel, C. Moisil sau I. Minea sunt doar simple exerciții bazate mai degrabă pe impresii și generalizări pur fictive, decât pe analiza datelor oferite de descoperirilor reale și, ca urmare, sunt lipsite total de consistență. Octavian Iliescu a fost primul cercetător român care a început să adune, să studieze și să facă cunoscute descoperirile monetare bizantine din secolele XI–XIV, din regiunea noastră. El a dovedit rolul important jucat de moneda bizantină târzie pe întreg spațiul românesc, în faza finală a formării și afirmării statelor medievale locale. Subiectul a fost tratat în mai multe studii privitoare la rolul hiperperului bizantin în viața economică și politică a zonei Dunării de Jos, ca și a impactului avut de acesta, în secolul al XIV-lea, în Țara Românească. Octavian Iliescu a fost primul numismat din lume care a identificat emisiunile de aur din perioada niceeană a domniei lui Mihail al VIII-lea Paleologul (1259–1261), deschizând calea stabilirii unei cronologii mai precise a monetăriei acestui împărat. Tot lui îi datorăm publicarea sistematică, încă din anii '60 a descoperirilor de monede de bronz emise după reforma lui Alexios I, fiind de altfel și primul numismat român care a asimilat și folosit contribuțiile revoluționare ale lui Michael F. Hendy, privind monetăria bizantină din anii 1081-1261. În numeroasa serie de lucrări dedicate monetăriei bizantine târzii, trebuie să remarcăm și prima publicare a descoperirilor dintr-o mare stațiune arheologică de la Dunărea de Jos – Păcuiul lui Soare (Vicina medievală).

Fără îndoială, domeniul său favorit a fost cel al numismaticii medievale românești (muntenești, moldovenești), precum și a celei dobrogene. În acest câmp vast al cercetării, Octavian Iliescu a continuat, a extins și mai ales a modernizat studiile începute în urmă cu 140 de ani în urmă de către Sturdza, Docan, Severeanu și Moisil, aducându-le mai aproape de nivelul atins de investigațiile savanților europeni ai secolului al XX-lea. O simplă privire pe lista sa bibliografică este suficientă pentru a înțelege cât de multe noutăți a adus Octavian Iliescu în privința cercetării producției și circulației monetare în spațiul românesc.

Încă din anii tinereții, Octavian Iliescu a studiat cu pasiune marile probleme ale monetăriei Țării Românești, subiect care, de altfel, s-a bucurat în mod constant de atenția sa, de-a lungul întregii sale cariere. Și contribuțiile au fost pe măsură. În acest sens, aș aminti identificarea și editarea unor tipuri monetare

necunoscute anterior, de la Mircea cel Bătrân, Dan al II-lea, Vlad al II-lea și Basarab al II-lea, reatribuirea unor emisiuni publicate anterior, lui Vlad al III-lea Țepeș și Laiotă Basarab, precum și numeroase variante noi ale emisiunilor lui Vladislav I, Radu I, Mircea cel Bătrân, Vlad I sau Dan al II-lea.

Octavian Iliescu a urmărit să deslușească mai clar evoluția generală a sistemului monetar muntean în cursul secolelor XIV–XV, organizarea producției și distribuției monetare, precum și repartitia monetărilor pe cuprinsul principatului Țării Românești. Să spunem și că a propus, încă din 1956, un sistem riguros de clasificare a emisiunilor muntenești, bazat pe schimbările periodice ale tipurilor monetare și siglelor, sau ale altor elemente utilizate în atelierele din zonă, pentru marcarea și controlul producției monetare. Principiile pe care se bazează sistemul său de clasificare sunt viabile și azi și pot servi ca bază de discuție pentru altele noi, care să încorporeze rezultatele cercetărilor ulterioare, datele oferite de analizele atomice și nucleare, de studiile metrologice și de informațiile cronologice despre tezaurile apărute după 1956.

În 1956, a publicat o mini-monografie privitoare la emisiunile monetare ale lui Vladislav I, urmată apoi de altele dedicate emisiunilor lui Laiotă Basarab (1975), Vlad I (1988) și recent, de un volum dedicat monetăriei lui Mircea cel Bătrân (2008). Aceasta din urmă este singura sinteză cuprinzătoare a activității monetare a unui principe medieval român, existentă, până în prezent, în literatura noastră de specialitate.

Deși mai puțin numeroase decât cele consacrate monetăriei Țării Românești, contribuțiile lui Octavian Iliescu privitoare la monetăria moldovenească sunt, de asemenea, foarte importante. Astfel, el a publicat un nou tip monetar din secolul al XV-lea și a identificat corect existența unor monede divizionare în vremea lui Petru I. De asemenea, a editat variante noi ale emisiunilor lui Alexandru I și Iliăș. Împreună cu C. Matasă și V. Mihăilescu-Bîrlița, a identificat o serie de emisiuni de tip imitativ, având ca prototip monetăria polono-lituaniană, fapt ce deschide o pagină nouă din istoria monetară a Moldovei secolului al XVI-lea. Micromonografia dedicată monetăriei lui Ștefan al III-lea cel Mare rămâne, nu numai un model de abordare complexă a fenomenului monetar din spațiul medieval românesc, dar și una din cele mai importante contribuții numismatice la istoria Moldovei. Propunerea de clasificare și datare a emisiunilor monetare din vremea lui Alexandru I, Iliăș, Ștefan al II-lea, Petru al III-lea și Ștefan cel Mare elaborată de către Octavian Iliescu rămâne valabilă, în cea mai mare parte, și în prezent, rezistând și ea probei timpului. Mai multe studii au fost dedicate și emisiunilor monetare moldovenești de tip imitativ, din cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, din vremea lui Dabija Vodă.

Trecând în revistă opera numismatică a lui Octavian Iliescu, nu putem să nu menționăm câteva studii decisive privind organizarea politică a țărilor române în secolele XIV–XV, cum ar fi cele referitoare la domniile asociate, sau cele care au vizat reconstituirea capacității economice și financiare, în vremea lui Basarab I, Vladislav I și Petru I. O altă serie de contribuții au analizat dezvoltarea economiei monetare în spațiul românesc în secolele XIV–XVII. După părerea mea, studiul privitor la aportul numismatice la studierea domniilor asociate este cea mai importantă contribuție numismatică adusă până acum la cunoașterea istoriei noastre medievale.

Lui Octavian Iliescu îi datorăm două sinteze moderne privind evoluția fenomenului monetar în spațiul românesc din secolul al XIV-lea până la 1867 (1964/1997 și 1970), care își păstrează și azi utilitatea.

Octavian Iliescu a fost deschizător de drumuri și în ceea ce privește studierea monetăriei medievale dobrogene. El a identificat primul emisiunile formațiunilor politice creștine din nordul Dobrogei, vasale Hoardei de Aur, ca și existența unor sisteme monetare locale în marile centre comerciale dunărene de la Chilia și Licostomo, în cursul celei de a doua jumătăți a secolului al XIV-lea.

Sunt convins că, în mod obiectiv, orice investigații viitoare asupra monetăriei medievale românești vor trebui să pornească de la stadiul la care le-a lăsat Octavian Iliescu, iar cei 50 de ani în care a dominat domeniul numismatice medievale românești (1951–2001) merită, pe drept, să fie calificați drept „epoca” lui în istoria acestei științe.

Un alt capitol al numismatice în care cercetările lui Octavian Iliescu au jucat un rol fundamental sunt cele legate de monetăria orientală. Anterior, în acest domeniu, nu putem menționa decât o singură contribuție valabilă, cea privind monedele otomane din tezaurul de la Țițești, publicată de C. Moisil, în 1916. Octavian Iliescu a inaugurat, nu numai la noi, dar și în întreaga Europă de Sud-Est, studiile asupra emisiunilor monetare ale Hoardei de Aur. Publicarea tezaurului de la Oțeleni (1964) constituie și azi un model în abordarea acestor descoperiri, de mare importanță istorică, dar și de mari dificultăți paleografice. Ulterior a publicat (împreună cu G. Simion și P. Țărălungă) date despre monedele Hoardei de Aur din tezaurul de la Uzumbair (com. Mihail Kogălniceanu, jud. Tulcea) și Prăjești (jud. Bacău). Cu ocazia editării descoperirilor monetare izolate de la Păcuil lui Soare, Octavian Iliescu a publicat și numeroase monede de bronz ale suveranilor Hoardei de Aur. Octavian Iliescu a fost primul cercetător care a pus în evidență prezența unor numeroase monede de tip

imitativ, urmând prototipuri din monetăria Hoardei de Aur, în cadrul descoperirilor din Dobrogea și Moldova, deschizând un nou capitol în numismatica medievală a zonei gurilor Dunării din secolele XIII–XIV. Studiind aceste descoperiri, Octavian Iliescu a identificat primele emisiuni care puteau fi atribuite cu certitudine lui Noghay, unul din marii lideri ai Hoardei de Aur la sfârșitul secolului al XIII-lea, precum și variante necunoscute, la vremea respectivă, ale emisiunilor de argint ale hanilor Tula Bugha și Toqta. Octavian Iliescu a publicat și cea mai recentă monedă de argint a Hoardei de Aur cunoscută în Dobrogea, un dirhem al lui Ordu Malik, din tezaurul de la Văcăreni, precum și primele monede ale Hanatului Crimeei descoperite pe teritoriul românesc.

Tot Octavian Iliescu a publicat și prima monedă indiană de aur, descoperită, nu numai pe teritoriul României, dar și în Europa de Sud-Est și Centrală. Este vorba despre o tankah a Sultanatului de Delhi, bătută în 1351 (752 A. H.), de către efemerul sultan Mahmud ibn Toghluq, care face parte din tezaurul de la Brăiești (jud. Botoșani). Până în prezent, aceasta reprezintă cea mai vestică descoperire a unei monede medievale indiene cunoscută pe teritoriul european.

Între contribuțiile sale de pionierat pot fi socotite, nu numai publicarea modernă a unor tezaure de monede otomane din secolul al XV-lea din Muntenia și Moldova, dar și identificarea mențiunii folosirii dirhemilor otomani (șahinii) în documentele de cancelarie din Țara Românească, la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea.

Remarcabile sunt și lucrările lui Octavian Iliescu privind monetăria medievală central și vest-europeană. În 1943, a publicat primul tezaur de denari de tip Friesach descoperit pe teritoriile de la sud de Carpați, cel apărut la Filiași (jud. Dolj). Descoperirea cuprindea monede emise în secolele XII–XIII în Styria, Carinthia, Austria, Köln și Anglia. Tezaurul a fost ascuns cu prilejul invaziei mongole din anii 1241–1242. În anii '70 i-au apărut două contribuții de mare valoare privind descoperirile de monedă genoveză (și a posesiunilor ei levantine) și venețiană din România, ale căror concluzii istorice sunt decisive pentru înțelegerea impactului marelui comerț internațional, desfășurat în secolele XIII–XV în zona Mării Negre și a gurilor Dunării, asupra dezvoltării economice, politice și culturale a societății românești. Semnificația istorică a studiilor lui Octavian Iliescu asupra monetăriei coloniale genoveze depășește cu mult importanța locală sau regională, constituind o contribuție majoră la numismatica europeană a Evului Mediu târziu.

Octavian Iliescu a avut preocupări și în ceea ce privește monetăria pre-modernă și modernă europeană și românească. În acest sens, a editat emisiuni necunoscute (transilvănene sau contemporane românești), studii privitoare la emisiunile imitative moldovenești din secolul al XVII-lea, sau cataloage ale monedelor de aur europene din secolele XIV–XX, din grupa ducaților și multiplilor lor (așa zisii „galbenii mari”), precum și ale emisiunilor curente românești din anii 1867–1969.

În decursul lungii sale cariere științifice, Octavian Iliescu s-a ocupat și de medalistica românească și străină privitoare la istoria noastră, precum și de heraldică, sigilografie, metrologie și gliptică, aducând și în aceste domenii contribuții originale. A publicat un repertoriu al sigiliilor românești din secolele XIV–XVI, păstrate, la începutul secolului al XX-lea, în Arhiva municipală a Brașovului, adunate de I. Bogdan. Publicarea acestui catalog este, azi, singura mărturie care rămâne despre conținutul manuscrisului lui I. Bogdan, care a fost distrus în decembrie 1989, ca urmare a incendiului criminal care a devastat Biblioteca Centrală Universitară.

În ceea ce privește medalistica, trebuie subliniată importanța catalogului de medalii românești și străine cu tematică românească, publicat în 1999, în colaborare cu Al. Ievreinov, N. Curdov și Maria Duțu, care este cel mai complet repertoriu în domeniu. Și studiile sale de metrologie antică vest-pontică au fost și rămân lucrări de referință.

Octavian Iliescu a avut și preocupări arheologice și a publicat un număr mare de tezaure de aur din epoca bronzului, între care se remarcă cele de la Perșinari (jud. Dâmbovița), Sacoșu Mare (jud. Timiș) și Căuaș (jud. Satu Mare). Splendidului tezaur de pumnale și spade de la Perșinari i-a dedicat chiar mai multe studii, apărute în țară și în străinătate.

Nu mai puțin interesat s-a dovedit a fi Octavian Iliescu de deschiderea accesului marelui public către comorile de cultură, civilizație și istorie, adunate și păstrate în colecțiile numismatice. A participat la organizarea expozițiilor numismatice permanente a două muzee importante: Muzeul Național de Istorie a României și Muzeul Băncii Naționale; a fost consultat pentru organizarea celor ale unor numeroase muzee provinciale; a participat la organizarea unor expoziții memorabile, cum ar fi cea a tezaurului cultural românesc restituit de URSS, în 1958, sau expoziția de arheologie și artă bizantină, deschisă, cu ocazia celui de al XIV-lea Congres Internațional de Studii Bizantine, din 1971, sau expoziția operelor de artă iraniană păstrate în colecțiile românești.

Sub conducerea sa, s-a reluat publicarea sistematică a colecției Cabinetului Numismatic al Bibliotecii Academiei Române, inițiată de C. Moisil în 1911, dar întreruptă în 1944. Între 1961 și 1975 au fost editate mai multe volume din seria *Caiet selectiv de informare asupra creșterii colecțiilor Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România* (titlul a variat de-a lungul anilor). În ciuda aspectului modest al acestui periodic (multiplicat prin șapirografiere), aici au fost publicate mii de monede antice, medievale și moderne, medalii, sigilii, pietre gravate, obiecte arheologice și de artă. Nu greșim dacă afirmăm că seria *Caietelor selective de informare* reprezintă un instrument de lucru indispensabil pentru cercetarea numismatică, prezentă și viitoare, și nu putem deplânge suficient de tare decizia arbitrară care a dus la încetarea acestei publicații esențiale.

Foarte importante sunt și studiile lui O. Iliescu privind istoria economică și politică a Imperiului Bizantin târziu, precum și a teritoriilor situate în bazinului Mării Negre și zona Gurilor Dunării, în cursul secolelor XIII–XV. A fost primul istoric român care a valorificat informațiile despre Chilia medievală, cuprinse în cartulariile lui Antonio di Ponzò (anii 1360–1361). De altfel, O. Iliescu a pregătit și tipărirea unei ediții a actelor instrumentate de acest notar, în cursul șederii sale în portul dunărean. În ciuda faptului că a primit aprobarea Direcției Arhivelor Statului din Genova și fotocopiile manuscrisului, proiectul a fost sabotat de unii cercetători români, cu mai multă influență decât O. Iliescu, la conducerea din acei ani a Bibliotecii Academiei, care, de altfel, nu putea vedea cu ochi buni o asemenea afirmare internațională a unui „numismat”. Urmarea a fost aceea că, actele întocmite de notarul genovez Antonio di Ponzò vor fi publicate, mai târziu, de italianul Geo Pistarino ...

Prin contribuțiile sale valoroase privind istoria Mării Negre și a zonei gurilor Dunării, Octavian Iliescu poate fi considerat unul dintre cei mai buni cunoscători europeni din cea de a doua jumătate a secolului al XX-lea a problematicii prezenței genovezilor și altor occidentali în acest spațiu, a evoluției schimburilor dintre Est și Vest la sfârșitul Evului Mediu și a geografiei istorice a regiunii.

Întreaga operă numismatică și istorică a lui Octavian Iliescu poartă amprenta rigorii pregătirii sale de jurist. Buna cunoaștere a mecanismelor care guvernează viața economică și socială, ca și a limbii latine, specifice acestei profesii, i-au fost mereu de mare folos în noua carieră și acest lucru s-a văzut în claritatea și profunzimea textelor sale istorice, în argumentația sa precisă. Nu mai puțin importantă este eleganța limbii române, ca și a celei franceze sau italiene, folosite în lucrările sale (pe care și le-a redactat direct în aceste limbi). Fără îndoială, toate acestea nu sunt numai o urmare a educației temeinice moștenite din familie, sau acumulate prin școlile prin care a trecut, dar au fost și o consecință a pregătirii și practicării meseriei de jurist.

Spre deosebire de mulți istorici de profesie (aici incluzând și numismații și arheologii), Octavian Iliescu a avut o mare prețuire și înțelegere pentru nevoia de cunoaștere și informare a publicului larg și de aceea a publicat multe articole de popularizare, toate de o înaltă ținută științifică și foarte îngrijit elaborate, fapt ce permite citarea fără probleme a multora dintre ele. De asemenea a colaborat adesea cu Radioul, un alt vehicul important de transmitere a informațiilor în anii postbelici, fiind, de altfel, un excelent vorbitor în public. Articolele sale de popularizare nu s-au adresat numai publicului de limba română, dar au ajuns și la îndemâna celui de limbă franceză, engleză, rusă, chineză sau japoneză.

Pe lângă sutele de volume, studii, articole și note de numismatică, medalistică, sigilografie și heraldică, metrologie, gliptică și arheologie, de istorie economică, socială și politică, precum și de geografie istorică semnate, Octavian Iliescu a susținut peste 300 de comunicări la manifestări științifice din țară și străinătate.

Timp de mai multe decenii, Octavian Iliescu a fost membru în comitetele de redacție ale unor periodice prestigioase, cum ar fi, de exemplu: *Studii și Cercetări Numismatice*, *Buletinul Societății Numismatice Române*, *Cercetări Numismatice* și a fost editorul volumului *La numismatique, source de l'histoire de l'art et de l'histoire des idées. Travaux présentés au XVe Congrès International des Sciences Historiques, București, 11 août 1980, avec une préface de R. A. G. Carson* (București, 1981).

În semn de recunoaștere a activității sale științifice bogate, Octavian Iliescu a fost ales membru în Comitetul Federației Internaționale a Medaliei (1968–1977) și membru consilier al Biroului Comisiei Internaționale de Numismatică (1973–1986), iar din 1991 a fost membru de onoare al aceleiași Comisii, fiind, până în prezent, singurul român care s-a bucurat de această cinste. Era membru de onoare al Societății Regale de Numismatică din Londra (1977) și membru corespondent al Societății Numismatice Americane din New York (1989). O. Iliescu era, de asemenea, membru al Societății de Studii Orientale (1960), membru fondator al Societății de Studii Bizantine (1984), membru al Societății de Studii Clasice (1970) și membru al Asociației Oamenilor de Știință (1989). În 2003 a devenit ofițer al Ordinului Meritul Cultural.

În mica noastră „lume” a numismaților, arheologilor sau istoricilor, în genere, adesea minată de conflicte absurde și uri viscerale, de invidii și meschinării, O. Iliescu a fost mereu un om deschis și generos. Cercetători consacrați sau doar simpli amatori, oameni tineri sau maturi, cu toții au beneficiat de sfaturile și ajutorul său.

Pe vremea când a condus Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei Române, acest loc a fost mereu o oază unde puteai avea acces, atât la literatura de specialitate, cât și la piesele colecției. Nu mă pot abține să nu remarc că o asemenea situație, normală în alte părți ale lumii, constituia o excepție la noi, unde instituțiile, colecțiile sau bibliotecile, chiar cele publice, erau și mai sunt, adesea, considerate ca adevărate feude al vremelnicilor „jupâni” care conduc.

Prin scrierile sale, prin comunicări, prin discuții directe cu atâția cercetători tineri (și mai puțin tineri), O. Iliescu a făcut o adevărată școală în numismatica românească, în ciuda faptului că nu a predat niciodată, deși avea un mare talent pedagogic. Deși, uneori, m-am contrazis asupra unor chestiuni legate de numismatica bizantină, a Hoardei de Aur, a celei dobrogene sau medievale românești, cu domnul Octavian Iliescu, autorul acestor rânduri a beneficiat timp de mai multe decenii de permanent sprijin și încurajare din partea lui, precum și de accesul la biblioteca sa personală – și de aceea nu mă sfiesc să afirmăm cu mândrie că sunt și elevul său.

Contactele lui O. Iliescu cu numismații, istoricii și arheologii din Moldova au fost îndelungate și fructuoase. În anii '50 a fost membru al colectivului de cercetători care au efectuat săpături arheologice la Suceava și Piatra Neamț, prelucrând descoperirile monetare scoase la lumină cu această ocazie. Cercetarea acestui material i-a fost deosebit de utilă, permițându-i să stabilească criteriile pentru clasificarea și datarea emisiunilor monetare ale lui Alexandru cel Bun și ale urmașilor săi. O parte din rezultatele investigației vor fi publicate în 1957 și, mai apoi, completate în 1970.

În 1955, O. Iliescu scotea la lumină date inedite despre un tezaur de monede de la Alexandru al II-lea (Alexăndrel), descoperit la Leorda (jud. Botoșani), în 1900. Peste numai câțiva ani, va publica, împreună cu Dinu Marin, date preliminare despre o descoperire monetară excepțională, provenită de pe teritoriul Moldovei, tezaurul de la Cârpiți (azi Victoria, jud. Iași). Cu același prilej, va identifica pentru prima oară existența monedelor de argint contramarcate de autoritățile politico-administrative ale Cetății Albe, în secolul al XV-lea.

În istoria relațiilor lui Octavian Iliescu cu numismatica moldovenească, anul 1964 ocupă un rol special. În acel an a văzut lumina tiparului una din capodoperele sale, studiul: *Emisiuni monetare ale Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*. El fusese redactat cu câțiva ani mai înainte și ar fi urmat să fie publicat într-un volum dedicat celei de a 500 aniversare a ascensiunii lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovei (1957). Din motive legate de conjunctura politică (a se citi evoluția relațiilor româno-sovietice), editarea a fost întârziată cu șapte ani, dar întârzierea a avut și o consecință fericită, deoarece, atunci când s-a publicat volumul au putut fi menționate, pentru prima oară după 1945, și descoperiri care proveneau din Basarabia.

Tot în același an a început și îndelungata colaborare a lui Octavian Iliescu cu prestigiosul periodic *Arheologia Moldovei*, prin publicarea unui studiu de pionierat asupra tezaurului de monede ale Hoardei de Aur și Imperiului de la Niceea, descoperit la Oțeleni (jud. Iași). Un nou studiu, scris în colaborare cu Grigore Foit, va apărea în paginile aceluiași periodic, în 1967. El privea un tezaur monetar descoperit la Suceava, conținând emisiuni de la Alexandru cel Bun și Iliăș. Tezaurul de la Suceava a fost prima descoperire de monede medievale moldovenești publicată realmente științific și, din păcate, până azi, una din rarele de acest gen (aș mai putea cita, în acest sens, doar contribuțiile doamnelor Constanța Știrbu și Paraschiva Stancu despre tezaurul de la Rachelu, al domnului T. Bița despre tezaurul de la Scobinți, al doamnei Domnița Hordilă, despre tezaurul de la Roman, pe cele ale doamnei Katiușa Pârvan și B. Constantinescu, despre tezaurele de la Rachelu, Măcin și Mărmureni, precum și pe cel al Monicăi Gogu, despre tezaurul de la Curtea Domnească de la Suceava).

În 1972, O. Iliescu, în colaborare cu C. Matasă și V. Mihăilescu-Bîrliba, vor face cunoscut, în același periodic, un tezaur extrem de important pentru istoria monetară a Moldovei medievale, din păcate rămas aproape uitat de specialiști. Tezaurul, a cărui ascundere poate fi plasată în cursul domniei lui Petru Rareș, fusese descoperit la Piatra Neamț. El conținea numeroase imitații ale monedei polono-lituaniene, fără îndoială produse pe teritoriul Moldovei, în anii 1520–1530, ca o parte a unui fenomen extrem de interesant al monetăriei de tip imitativ, care începuse în vremea domniei lui Ștefan cel Mare, prin reproducerea pe scară largă a emisiunilor otomane de argint, și apoi a continuat sub urmașii săi, prin imitarea dinarilor lui Mathias Corvin. Acest tip de monetărie, de lungă tradiție în spațiul moldovenesc, va ajunge la apogeu în secolul al XVII-lea, prin imitarea talerilor-leu și mai ales a schillingilor polono-lituanieni, livonieni și prusieni, în vremea lui Dabija-Vodă și după aceea.

În 1966 va debuta colaborarea lui O. Iliescu cu celălalt mare periodic moldav de specialitate – *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”* din Iași, cu un studiu despre semnificația enigmaticii formule **SI(M)** din legenda primelor monede moldovenești. Ulterior, în paginile aceleiași publicații îi vor fi tipărite alte două articole. În primul dintre ele, a analizat problema așa-numitului „taler” al Marelui Vornic Nicoară, dovedind că avem de a face, de fapt, cu un medalion religios privat, de mari dimensiuni, produs prin gravare,

nu prin imprimare cu ștanțe, fără legătură cu emisiunile monetare, cum se afirmase anterior (1986). În cel de a doilea va discuta despre terminologia monetară moldovenească, mai exact despre semnificația termenului de „pineg” (utilizat cu sensul de *ban*, *denar*, *aspru*, sau de *monedă mărunță*, în genere), care apare mai ales în unele documente din secolele XVI–XVII (1987).

Cel de al treilea periodic moldovenesc cu care va colabora Octavian Iliescu a fost revista Muzeului din Piatra Neamț, *Memoria Antiquitatis*, o altă publicație de mare ținută științifică. În 1970, aici va vedea lumina tiparului un articol în care erau descrise o serie de monede moldovenești inedite, bătute de un principe neprecizat, care a domnit în anii de mijloc ai secolului al XV-lea.

Un articol despre vechi numismați din Bucovina a fost publicat în 1989, în periodicul *Din activitatea secțiunii Suceava a Societății Numismatice Române*, editat de Filiala Suceava a Societății Numismatice Române.

După 1990, a colaborat și cu revista *Carpica*, editată de Muzeul Județean de Istorie Bacău, unde va publica, împreună cu prof. Paul Țarălungă, tezaurul de monede și lingori de argint ale Hoardei de Aur, și monede niceene de la Prăjești, jud. Bacău.

De-a lungul anilor care vor urma, Octavian Iliescu va avea prilejul să se ocupe de mai multe ori de istoria monetară și financiară a Moldovei medievale. Între cele mai importante contribuții din această serie aș dori să menționez studiul din 1973, despre valoarea împrumutului acordat de Petru I lui Vladislav al II-lea Jagello, care oferă, pentru prima oară, o imagine concretă asupra potențialului economic al Țării Moldovei, în cursul ultimelor două decenii ale secolului al XIV-lea. Legat de istoria monetară a aceleiași domnii, Octavian Iliescu a atribuit corect lui Petru I o monedă divizionară de argint, publicată anterior de Rudolf Gassauer.

Două dintre ultimele studii date tiparului (2000 și 2001) de O. Iliescu privesc, de asemenea, monetăria medievală și istoria economică moldovenească în timpul domniei lui Alexandru cel Bun. Tot cu același prilej, a propus atribuirea unor emisiuni monetare orașului medieval Chilia, intrat pentru prima oară în componența statului moldovenesc în vremea lui Alexandru cel Bun. Anterior, în 1991, studiasse heraldica municipală a Cetății Albe, studiul fiind folosit și ca un prilej pentru a prezenta întreaga activitate monetară a celui mai important centru urban și economic al Moldovei medievale.

Este marele merit al lui O. Iliescu de a fi menținut viu și dezvoltat, timp de mai multe decenii, interesul științific pentru numismatica medievală moldovenească, înainte ca să apară o nouă generație de cercetători specializați în domeniu. Cercetările asupra monetăriei moldovenești intraseră într-un declin dramatic la sfârșitul perioadei interbelice, după apariția contribuțiilor lui N. Docan, C. Moșil, R. Gassauer și G. Severeanu. Cele câteva articole sau note pe această temă, publicate după 1945 de amatori meritoși, precum I. Țabrea sau O. Luchian, nu ar fi fost de ajuns să țină în viață acest domeniu, care, în mod paradoxal, nu i-a interesat niciodată prea mult pe cercetătorii din Moldova. „Noua școală” de numismatică medievală moldovenească, activă în prezent la București, s-a format în anii '70, sub imboldul și încurajarea lui O. Iliescu.

Octavian Iliescu s-a preocupat și de cercetarea documentelor medalistice legate de istoria modernă a Principatului Moldovei, în acest sens, publicând o medalie din 1839, dedicată lui Mihail Sturdza. Tot în acest domeniu, a studiat medaliile dedicate marilor scriitori români Mihai Eminescu și Vasile Alecsandri, ambii născuți pe dulcile meleaguri moldave.

Ajunși la capătul acestei încercări de prezentare a vieții și activității lui Octavian Iliescu, credem că nu greșim dacă afirmăm că, prin opera sa, acesta a fost, alături de Dimitrie Alexandru Sturdza, Constantin Moșil și Nicolae Docan, unul dintre cei mai de seamă numismați români și europeni și, fără îndoială, cel mai important reprezentant al domeniului, de pe parcursul celei de a doua jumătăți a secolului al XX-lea și la începutul acestui veac.

Sit tibi terra levis!

ERNEST OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU